

**Adimike Jenda na Mmasi Ụmụ Akwụkwọ ndị e ji Ngwa Nkuzi Nụrụlere Kuziere Agụmagu
Ọdịnaala Igbo N'ụlọ Akwụkwọ Praịmarị na Zoonu Mmụta Nsuka**

Si n'aka

Ezema, Chinenye Anthonia
Humanities Unit, School of General Studies
University of Nigeria, Nsukka
08037728086
chinenye.ezema@unn.edu.ng
(Corresponding Author)

na

Ewelum, Chinyelum Patricia
Department of Arts Education
Faculty of Education
University of Nigeria, Nsukka
08035832673
chinyelumewelum2@gmail.com

Ụmịedemede

Nchọcha a lebara anya na adimike jenda na mmasi ụmụ akwụkwọ ndị e ji ngwa nkuzi nụrụlere kuziere agụmagu ọdịnaala Igbo n'ụlọakwụkwọ praịmarị na zoonu mmụta Nsuka. Jenda na mmasi ụmụ akwụkwọ ndị e ji ngwa nkuzi nụrụlere kuziere agụmagu ọdịnaala Igbo ka a nwalere na ndị ụmụ akwụkwọ e jighi ngwa nkuzi nụrụlere kuziere agụmagu ọdịnaala Igbo. Otu ajuju nchọcha na otu ụmaokwu bụ ihe nyere aka maka nchọcha a. Ụdị nchọcha kwazi 'experimental' ka a gbasoro mee nchọcha a. Onyogu e ji mee nchọcha bụ ụmụ akwụkwọ dị puku ise, narị abuo na asaa (5,207) ebe ndị e seere di narị abuo na iri abuo (220). Ngwa nchọcha e ji mee nchọcha bụ Nnwale Adimike Agumagu Ọdịnaala Igbo (NAAOI) na Ngụkọ Jenda na Mmasi Ụmụ Akwụkwọ N'agumagu Ọdịnaala Igbo (NJMUANOI), njumaza iri abuo sitere na nnwale adimike agumagu ọdịnaala Igbo na njumaza iri abuo sitere na ngụkọ jenda na mmasi ụmụ akwụkwọ n'agumagu ọdịnaala Igbo bụ nke ndị oka mmụta atọ lebara anya. Ihe e nwetara na data ka e ji wee zaa ajuju nchọcha na ụmaokwu. E ji miin na ndipụ n'izugbe wee zaa ajuju nchọcha ma werekwa akara ntụ 0.05 nwalee ụmaokwu. Ihe a chọputara na nchọcha gosiri na ụmụ akwụkwọ ụmụ nwaanyi e ji ngwa nkuzi nụrụlere kuziere agumagu ọdịnaala Igbo ka nwee mmasi n'agumagu ọdịnaala Igbo karịa ụmụ nwoke. Ụmụ akwụkwọ ụmụ nwoke na ndị nwaanyi e ji ngwa nkuzi nụrụlere kuziri agumagu ọdịnaala Igbo nwere mmasi na meta nke oma n'agumagu ọdịnaala Igbo karịa ndị otu ha e jighi. Site na nchoputa nchọcha a, a tonyere aro ka e jiri ngwa nkuzi nụrụlere kuziere ụmụ akwụkwọ ụmụ nwoke na ndị nwaanyi nọ n'ụlọ akwụkwọ praịmarị agumagu ọdịnaala Igbo ka ha wee nwee mmasi n'agumagu ọdịnaala Igbo.

Okpuruokwu: Jenda, Mmasi, Agumagu Ọdịnaala, Ngwa Nkuzi Nụrụlere

Mkpolite

Mmasi bụ ihe na-esi n'ime mmadụ apụta n'amanyeghi amanye, nke na-eme ka onye ahụ nwee anuri ma o bu di uchu n'ihe o na-eme. Mmasi mmadụ nwere n'ihe anaghi ele anya ekele ma o bu uru onye ahụ ga-erita. O bughị ihe na-amasi onye na-amasi onye ozọ. Ya ka otutu ndi oka mmuta ji kowaa mmasi n'uzo di iche iche ha si wee ghota ya. Njoku (2003) kowaputara na mmasi bu mkpolite mmuo nke na-eme ka ihe masi mmadu. Ya bu na mmasi gbasatara ihe mmadu chorọ ime n'onwe ya.

Onwuka (2002) na akuku nke ya si na mmasi na-enyere nwata aka isonye n'ihe nke oma, nke na-eme ka nwata ahụ na-amuta ihe nke oma. Eke (2001) kowara na mmasi bu onodu nwata ga-anọ wee di

nkwadobe ịmụ ihe. Lovel (2004) kọwara na mmasị bụ otu nwata si dị nkwadobe ịmụ ihe ọ bụla na klaasi ma ọ bụ ihe egwuregwu a na-eme n'ụlọ akwụkwọ. Ọ si na mmasị na-arụ ọrụ dị egwu na ndụ nwata nke na o nweghị mmanye nwere ike imanye nwata n'omumụ ihe. Nke a na-egosi na mmasị bụ ihe nwata na-eme n'amanyeghị ya amanye. Mmasị dị mkpa n'ihe ọ bụla nwata na-eme. Imaatụ, nwata enweghị mmasị n'igụ akwụkwọ, ịmụ ọrụ, iri nri, izu ahịa, ikpe ekpere, ibi ndụ dị asọ agaghị enwe ike ime ihe ndị a niile. Ya ka o ji bụrụ na mmasị dị mkpa n'ihe ọ bụla nwata na-eme. Mmasị na-eto eto na ndụ nwata, n'ihị na mgbe o bidoro putawa ihe na ndụ nwata, ọ ga na-esonye n'ihe ọ bụla dị mma ọ hụrụ mmadụ na-eme n'amanyeghị ya.

Ọrụ mmasị na-arụ na ndụ nwata bụ ime ka nwata na-arụ ọrụ oge ọ bụla n'enyeghị ya oke ohere. Ima atu, mgbe nwata na-amụ agụmagu, nwata ga na-agụ ya oge ọ bụla nke ga-eme ka o nwee mmasị n'omumụ agụmagu ma mụta ya nke oma. Ekeke (2006) kọwapụtara na tupu nwata amụta ihe, na ọ ga-enwe mkpọtite mmụọ nke ga-enye aka ka o nwee mmasị n'ihe ọ bụla ọ na-amụ, na e megghị nke a, nwata agaghị amụta ihe. O kwuru na ọ bụrụ na nwata ga-amụtari ihe, ọ ga-enwe amamihe, nkà, ike, nzuoke na ndị ọzọ, nwata ahụ ga-esonye n'ihe ọ bụla a na-eme nke ga-enyere ya aka inwe mmasị n'onwe ya. Chauhan (1999) kọwara na mmasị bụ nwata inwe ańuri n'ime ihe, ma ihe ọ bụla nwata enweghị ańuri na ya, ọ gaghị enwe mmasị, ma o nweghị mmasị, ọ gaghị emeta ihe ahụ nke oma.

Mmasị bụ ihe na-egosi etu mmadụ si etinye uchu n'ihe ọ na-eme. Ya ka Greeto (2008) kọwapụtara na mmasị bụ mmadụ itinye mmụọ n'ihe ọ na-eme. Ebe ọ bụ na nwata na-adị uchu n'omumụ ihe o nwere mmasị na ya, ihe o nweghị mmasị na ya, ọ gaghị emeta nke oma. Ma mgbe nke a na-eme bụ mgbe ike gwurụ nwata, ma ọ bụ ọ ghotaghị ihe onye nkuzi na-akuzi. Ya bụ na onye nkuzi ọ bụla kwesiri inwe otutu usoro dị iche iche o ji akuzi ihe iji mee ka nkuzi ya mịta ezi mkpuru. Onye nkuzi ọ bụla kwesiri inwe mmasị n'ihe ọ na-akuzi nke ga-eme ka o nwee ike gbaa mbọ mee ihe niile o kwesiri ime dị ka iji aka ya na-akoro umụ akwụkwọ akụkọ odinaala, iji ume ala kuzie ihe, iweputa oge na abughị nke ndi goomentị wee koro ha akụkọ ifo na-akuzi agwa dị mma, ma ya bụrụ na umụ akwụkwọ nwere mmasị n'ihe ọ na-akuzi. Congdom (2000) n'echiche nke ya si na mmasị na-eweta igba mbọ na-eme ka mmasị bawanye, ha abuo jikoo onu, agamnihu adi n'omumụ akwukwo.

Jenda bụ ndiche dị na mmadụ abuo Chukwu kere nke e ji kpoo ha nwoke ma ọ bụ nwaanyi. Mmadu abuo ndi a nwere oru kwesiri na nke ọ bula n'ime ha ga-arụ. Ya ka Kilosmier (2006) ji kowaa na oru ọ bula nke nwoke na nwaanyi na-arụ oru siri ike, na a na-ekwetakarị na nwoke ka nwaanyi aru oru ahụ. Nke a bụ eziokwu maka na a bịa n'inya ugboala di ka trela, tipa, ugbooloko ọ bụ umu nwoke na-anya ha. Uzogwu (2004) kowakwara na jenda bụ ihe obodo kwekoritara onu e ji wee mara nwoke na nwaanyi. Ihe nke a na-egosi bụ na omume na oru nwoke ma ọ bụ nwaanyi ga-adaba na nkwenye ndi obodo. Offorma (2005) kowara na jenda bụ nkwekorita ndi kwekoritara iji kewaa nwoke ma ọ bụ nwaanyi. Nnachi (2008) n'echiche nke ya, kowara na jenda bụ nkwekorita di n'omenaala nke di n'ime mmadu nke na-egosi nwoke ma ọ bụ nwaanyi. Nwankwo (2003) kowaputara na otutu ndi nchocha kwetara na nwoke ka eme nke oma n'omumụ sayensi karja nwaanyi ma ndi ozo kwetara na nwaanyi ka eme nke oma n'ihe gbasara omumụ asusu. Nke a bụ eziokwu maka na a bịa n'omumụ dokita, 'Pharmacy', 'Engineer', ndi nwoke kariri ma a bịa n'asusu umu nwaanyi kariri umu nwoke. Nwankwo (2003) kowara na abum nwoke, abum nwaanyi di uzọ abuo. O kwuru na ka e si kee uwa na nwaanyi ka nwoke eme nke oma n'ihị na nwaanyi na-eto oso oso. O kwukwara na obodo ọ bula nwere nkwenye ha kwenyere n'ihe gbasara nwoke na nwaanyi.

Ozo, obodo ọ bula nwere otu nkwenye n'ihe gbasara otu jenda si eme omume. Ezeadichie (2001) kowara na otu nwoke na nwaanyi si eto na-ebido n'oge di ka otu ha si ekwu okwu, a bịa n'ikwu okwu, nwaanyi ka ekwu okwu oso oso karja nwoke. O kwuru na a bịa n'ulo akwukwo, nwaanyi ka ede ogologo ahirijoku, agu ihe oso oso ma guta ya nke oma karja nwoke. Ma nchoputa ya abughị ozuru mba onu. Ya ka Samson (2004) ji wee kwuo na ya ekwenyeghi n'ihē Ezeadichie (2001) kwuru maka na o nweghị ndimiche di na nwoke na nwaanyi n'omumụ asusu ebe umu akwukwo ndi Briten no. Umọ (2001) kowara na a bịa n'omumụ asusu na nwaanyi na-enwekarị mmuọ n'imụ asusu karja nwoke ma a bịa n'egwuregwu nwoke na-egosi na ya kariri nwaanyi tumadi n'igba bol. N'obodo ufodu, iwu obodo ka e metutakarị nwaanyi karja nwoke di ka nwaanyi no na nsọ isi iri, nwaanyi no na di igakwuru nwoke ozo, nwaanyi inye aka be

nna ya ma di ya amaghị na ndị ọzọ. Ihe a mere n'oge gboo o nweghị ihe e ji nwaanyi kpọrọ nke mere na ọtụtụ nna ha azughị ụmụ ha nwaanyi n'akwukwọ.

E nwere ngwa nkuzi di iche iche e ji akuzi ihe n'ulo akwukwọ nta, sekondiri, koleji Kedukeshon na Mahadum. Ngwa nkuzi ndi ahụ bu mgboode, nzu, maapu, akwukwọ ogugu, eserese Igbo, eserese aja, ngwa okpu, laabu asusu, ekwentị, redio, kaseti, rekoda, laptop, mkpuru udara, okwuchi kalama, fiim, televishon, video na ndi ọzọ. Ngwa nkuzi na-eme ka nkuzi di mfe ma kwe nghota oso oso. Ngwa nkuzi na-eme ka ụmụ akwukwọ nwee ezi mmekorita n'ime onwe ha na klaasi ma jurita onwe ha ajuju. Ngwa nkuzi na-enyere onye nkuzi aka ka o ghara ikuzi otu ihe ọtụtụ oge ma o bu naani ya ikwu okwu. O na-enyere onye nkuzi aka ime ka uche ụmụ akwukwọ di n'ihe o na-akuzi. N'iga n'ihu, ngwa nkuzi na-eme ka onye nkuzi banye n'isiokwu o ga-akuzi nke oma ma mekwa ka o benata ibu arọ di na nkuzi.

O bughi naani ndi nkuzi ka ngwa nkuzi na-enyere aka na nkuzi, o na-enyekwara ụmụ akwukwọ aka n'ihe omumu. Ezigbo ngwa nkuzi na-eme ka ụmụ akwukwọ gee nti na nkuzi, ghota ihe onye nkuzi na-akuzi, nwee mmasi ma nwee ọtụtụ ajuju na aziza di iche iche. Imaatụ, otu Mbe si ghogbu Enyi ka o wee luo Ada Eze. Akuko a ga-eme ka ụmụ akwukwọ gee nti, juo ajuju site n'ihe nkiri nurulere. Offorma (1994) kewara ngwa nkuzi uzọ anọ putara ihe. O si na ha bu ngwa nkuzi di udi mmadu, nke gunyere onye nkuzi, ụmụ akwukwọ, ndi nwere mmuta puru iche na ndi niile na-arụ ọrụ n'ulo akwukwọ. Ndi di n'udi akoro ngwa ka o kewara n'udi e nwere ike imetu aka na ndi e nweghi ike imetu aka ma sikwa n'imi. Ngwa nhuru anya, nnuru na nti na nurulere. Ngwa nhuru n'anya a di ka Offorma (1994) si kowaa bu ngwa nkuzi ndi e ji anya elele, e nwere ike imetu aka ma sikwa n'imi. Ngwa nhuru anya gunyere mgboode, eserese aja, projekto, ngwa laboratorị na akwukwọ. Ngwa nnuru na nti bu ndi e ji nti egere ma metukwa aka. Ha gunyere redio, laabu asusu na rekoda. Ngwa nurulere bu nke a ga-ahu anya, nu na nti ma metukwa aka. Ha gunyere fiim, tiivii, video, teepu na teepu rekoda. Anozie (1999) kowara na ngwa nkuzi na-akpolite mmuo ụmụ akwukwọ n'ihe gbasara omumu. O bu eziokwu n'ihu na ngwa nkuzi na-eme ka nkuzi na omumu ndi a mia mkpuru otu o kwesiri. O na-ebelata oke ekwurekwu onye nkuzi na-ekwu n'ebe ụmụ akwukwọ no iji kowara ha ihe n'udi ha ga-esi wee ghota. N'aka nke ọzọ, o na-eme ka onye nkuzi belata oke ederede na igbu oge ụmụ akwukwọ na onye nkuzi.

Ngwa nkuzi nurulere bu otu n'ime ngwa nkuzi di iche iche e nwere ike iji kuzie agumagu odinaala nke ga-eme ka ụmụ akwukwọ nwee mmasi n'akuko ifo. Ngwa nkuzi nurulere nwere ngwa e ji anu ihe na nke e ji ahụ ihe na nkuzi na omumu. Ngwa nuru putara nke e ji ahụ ihe ebe ngwa lere putara nke e ji ahụ ihe. Nke a gosiri na ngwa nkuzi nurulere jikotara ngwa e ji anu ihe na nke e ji ahụ ihe. Offorma (2002) kowaputara na ngwa nkuzi nurulere na-eme ka nwa akwukwọ mara ekwu na ede ihe n'atufughi oge. O si na nurulere na-eme ka nwa akwukwọ mata ihe o matabeghi na mbu. Nke a bu eziokwu n'ihu na nwata na-ege nti n'akuko uwa, egwuregwu a na-eme na nurulere na-eme ka nwata mata ihe na-eme na gburu gburu ya nakwa mba ọzọ. Nurulere na-eme ka ụmụ akwukwọ kuziere ụmụ akwukwọ ibe ha ihe n'ulo. O na-eme ka nwata nwee ogugu isi, cheta ihe oso oso, chiemie echiche nke oma, mara ekwu okwu ma sonye n'ihe na-aga na gburu gburu ya. Arua (2003) kowaputara na ngwa nkuzi nurulere di ka ngwa ndi ahụ nwere ike iziputa nghota ma o bu mputara na-agughi ihe o bula. O si na ebe o bu na ihe niile banyere nkuzi na omumu gbadoro ukwu n'ebe ụmụ akwukwọ no, udi ngwa nkuzi a nke na-akpalite ikike ihuzo, inu ihe na iche echiche di nnukwu mkpa maka ichu nta mmuta. Ozo Gapal (2010) kowara na nurulere na-enyere onye nkuzi aka n'ikowanwu isiokwu n'enweghi nsogbu o bula. Site n'iji ngwa nkuzi nurulere kuzie ihe na-eme ka nwata nwe mmasi ma meta nke oma n'ihe onye nkuzi na-akuzi. Nwoji (2002) kowaputara na ngwa nkuzi nurulere na-akpalite akuku ahụ ma o bu ogan ahụ mmadu ji anu ihe na nke ha ji ahụ ihe n'otu oge. Nke a na-eme ka onye nkuzi kpolite mmuo ụmụ akwukwọ iji mee ka ha nwee mmasi n'akuko odinaala bu nke ga-enyere ha aka imuta ezi ihe na ndu ha.

Ngwa nkuzi nurulere na-enyere onye nkuzi aka igbanwo onodu nwata amaghị ihe na klaasi. O na-enye aka idobekwa omenaala e chezoro echezo. Ngwa nkuzi nurulere na-enyere ụmụ akwukwọ aka imu ihe n'igwe ma kowanwuo ihe ma o bu kuziere ndi ọzọ ihe ha mutara. Mayer (2001) kwenyere na ngwa nkuzi nurulere na-eme ka ụmụ akwukwọ nwee mmasi n'ihe onye nkuzi na-akuzi 'Ngwa nkuzi nurulere na-eme ka nkuzi toọ uto. Na nkowa nke Gapal (2010) o kowara na ngwa nkuzi nurulere e jikoro onu na-enye

ngikota toro ato na nkuzi na omumu karja so ngwa nkuzi nuru. O bu ezie n'ihhi na ngwa nkuzi nurulere e jikoro onu n'omumu na-akpalite mmuo umu akwukwo karja, na-akwalite kwa nkuzi na omumu karja usoro nkuzi odinaala (konvenshon). Nke a dabara n'ihhe Okeke (1995) kwuru na umu akwukwo ndi e ji ngwa nkuzi nurulere kuziere ihe na-eme nke oma karja ndi e ji usoro nkuzi odinaala naani kuziere ihe. Dike (1993) kowaputara na ngwa nkuzi bu akara ngwa ahụ nke na-abughị sooso n'ogugu ihe ka aghota kama o na-eme ka umu akwukwo nwee nka omumu nke bu nuru nwekwara nka ohuhu bu lere nke gbakotara onu n'akonuuche. N'ezikwu udi ngwa nkuzi di ichhe ichhe bu ihe na-enye aka ime ka omumu gaa n'ihu. N'aka nke ozọ Anzaku (2011) n'echiche nke ya si na ngwa nkuzi nurulere bu ngwa oru nke e ji akowa omumu ka e wee ghota, nke adabeghi sooso naani n'ikwu okwu. Akwukwo ogugu esoghi na ngwa nurulere kama o bu eserese di n'ime ya. Rather (2004) n'echiche ya siriri na nurulere bu ngwa nkuzi ahụ e ji akuzi na klaasi nke na-enyere omumu aka iji mee ka o di mfe ma dikwa uto. O si na ngwa nkuzi di ka chaati, maapu, akpurakpu, fiim, projekto, radio, tiivii bu ngwa nkuzi na-enyere omumu aka.

Ihe e dere na nurulere anaghi echapụ oso oso ka nke eserese. Ya bu, e jiri nurulere kuziere umu akwukwo ihe, o na-adigide mgbe onye choro o gaa kpope ya. Nurulere na-eme ka umu akwukwo nwee mmasi ma meta nke oma na nka ige nti, nka osusu, nka ogugu na nka odide. Nurulere di oke mkpa n'ihhi na o bu ya ka nwata ga-esi nwee mkpolite mmuo, mmasi ma meta nke oma na nka ige nti n'ihhe onye nkuzi na-akuzi iji mee ka osusu, ogugu na odide di mfe. Ya ka Mgbodile (1999) kowara na ige nti bu ihe na-adigide na ndu mmadu. O gara n'ihu kowaa na nka ige nti bu ihe nwata na-eme ozigbo o putara uwa. N'uloakwukwo nka ige nti na-enye aka mgbe onye nkuzi ji nurulere egosi nwata ihe na klaasi ma o bu n'ulo nke na-eme ka nwata nwee mmasi ma mee nke oma n'agumagu odinaala Igbo.

N'ikpeazu, ngwa nkuzi nurulere di mkpa n'uloakwukwo nta n'ihhi na o na-eme ka nkuzi di ire, umu akwukwo nwee mmasi ma mmata nke oma n'ihhe omumu a na-akuzi na klaasi. Maka ihhi uru ngwa nkuzi nurulere bara n'ebe umu akwukwo no ka ndi nchocha jiri lebaa anya n'adimike jenda na mmasi umu akwukwo ndi e ji ngwa nkuzi nurulere kuziere agumagu odinaala Igbo n'ulo akwukwo praimari na zoonu mmata Nsuka.

Nsogbu Nchocha

Na nkuzi odinaala Igbo, a na-enwe nchoputa na jenda na mmasi na-egosiputa onwe ha n'omumu agumagu Igbo n'ulo akwukwo o kachasi n'ulo akwukwo praimari. Ngwa nkuzi e jikwa akuzi agumagu odinaala Igbo sokwazi eme na umu akwukwo anaghi enwe mmasi mgbe a na-akuzi ya na klaasi.

Ndi nchoputa ekwuola, na oge nwata na-ahu ma na-anukwa ihe a na-akuzi, na o na-akpalite mmuo nwata elu itinye uchu n'ihhe a na-eme. Nke a nwere ike ime ka nwata ahụ nwee mmasi n'ihhe a na-akuzi ma metakwa nke oma n'ihhe a kuziri n'ule. N'agbanyeghi na ngwa nchocha nurulere nwere ike inye aka n'udi ahụ, e nwebeghi nchocha emerela gbasara adimike jenda na mmasi umu akwukwo ndi e ji ngwa nkuzi nurulere kuziere agumagu odinaala Igbo n'ulo akwukwo praimari na zoonu mmata Nsuka.

Mbunuche Nchocha

Mbunuche izugbe nchocha bu ichoputa adimike jenda na mmasi umu akwukwo ndi e ji ngwa nkuzi nurulere kuziere agumagu odinaala Igbo n'ulo akwukwo praimari na zoonu mmata Nsuka.

Nchocha a lebara anya kpom kwem na:

1. *Ichoputa adimike jenda na mmasi umu akwukwo ndi e ji ngwa nkuzi nurulere kuziere agumagu odinaala Igbo.*

Ajuju Nchocha

Ajuju nchocha ndi a ka ndi nchocha guzobere ka o duziri nchocha a uzo:

1. *Kedu adimike jenda na mmasi umu akwukwo ndi e ji ngwa nkuzi nurulere kuziere agumagu odinaala Igbo?*

Umaokwu

Umaokwu a ka ndi nchocha yiwere maka nchocha nke a nwalere n'akara ntụ 0.05.

Ho₁ E nweghi ezigbo ndimiche miin di n'adimike ngwa nkuzi n'urere na jenda na mmasi umu akwukwo ndi e ji ngwa nkuzi n'urere kuziere agumagu odinaala Igbo.

Usoro Nchocha

N'ebe a, nchocha a lebara anya n'usoro na uzọ e siri enweta data maka nchocha. Uzọ e lebara anya gunyere: udi nchocha, ndi a e jiri mee nchocha, nsere na usoro nsere, ngwa nchocha, nnyocha ngwa nchocha, usoro nnweta ihe nchocha na usoro nhazi ihe nchocha.

Udi nchocha e ji mee nchocha a bu nke nchoputa Kwazai experimental 2x2x2 nke atumatu nchocha klaasi noro onwe ya bu ihe a ga-eji mee nchocha. Udi nchocha dika Fraenkel na Wallen (2003), ha si na nchocha nke nchoputa bu nke ga-enye ohere ka onye nchocha nwe ike ihazi ma o bu gbakwunye nnwale mgbamonwe.

Ebe nchocha bu na zoonu mmuta Nsuka di na Steeti Enugwu. Zoonu mmuta a jikotara okpuru ochichi ato onu. Ha bu Igbo-Etiti, Nsuka na Uzọ-Uwani. Zoonu a nwere ulokwukwo di n'ime obodo na obodo mepere emepe. Zoonu a nwere obosara ala ebe a na-ako ugbo di ka ji, akpu, osikapa, ede na ihe akuku ndi ozo di ka ose, achicha, anara, okwuru, agbugbu, oka na akidi. Ha na-achukwa nta. Umu nwaanyi bi na ya na-azukari ahia. Omenaala ha yitabara nke mere na ha na-alukorita onwe ha. Ha na-agba mbo izu umu ha n'akwukwo kari izu ahia.

Ndi e jiri mee nchocha bu umu akwukwo praimari no n'ogo ise na zoonu mmuta Nsuka bu ndi govminti nwe. Ha di puku ise, nari abuo na asaa (5, 207). N'onogwu umu akwukwo ndi a di puku abuo, nari ise na itoolu (2,509) bu umu nwoke ebe puku abuo, nari isii iri itoolu na asato (2,698) bu umu nwaanyi. Ulo akwukwo praimari di na zoonu mmuta Nsuka di nari abuo iri ato na itoolu (239). N'ime ulokwukwo mebere zoonu a, iri abuo na otu (21) bu ulokwukwo di n'obodo mepere emepe ebe nari abuo iri asato bu ulokwukwo di n'ime obodo (Enugu State Universal Basic Education Board (EMIS) Data Bank, 2020/21 Annual School Census, ASC).

Ndi nchocha seere umu akwukwo onogwu ha di nari abuo na iri abuo (220) ogo ise n'ime klaasi ano noro onwe ha. Ndi nchocha ji uche ya wee horo ulokwukwo ano a maka na ha dabara na ebumnobi nchocha a.

Ngwa nchocha e ji mee nchocha a di uzọ abuo. Ha bu: Nnwale Adimike Agumagu Odinaala Igbo (NAAOI) na Nguko Jenda na Mmasi Umu Akwukwo N'agumagu Odinaala Igbo (NJMUANOI). NAAOI di njumaza iri abuo nke si n'akuko ifo F.C. Ogbalu na D.I. Nwafo ebe NJMUANOI nwere njumaza iri abuo nke gbadoro ukwu otu umu akwukwo si aghota akuko ifo a na-akoro ha, mmekorita di n'etiti onwe ha, na ezi mgbanwe omume ha n'ihe akuziri. NJMUANOI metuchara aka n'ihe niile akuziri ha n'akuko ifo nke ga-eme ka ha nwe mmasi n'agumagu odinaala Igbo. Njumaza gbadoro ukwu n'ajuju iri ga-amasi ha n'agumagu odinaala Igbo na ajuju iri agaghi amasi ha n'agumagu odinaala Igbo. Ihe nlere anya ano ka e weputara di ka o si metuta osisa nke onye kwenyere na ya. Ndina o bula nwere ihe nlere anya KI – kwesiri ike, K – kwere, J - juru, JI - jusiri ike tinyere ntụ enyem akara 4, 3, 2, 1 n'otu n'otu.

Ngwa nchocha a ka e nyere ndi oka mmuta no na ngalaba mmuta nka na ngalaba "Science Education" (Measurement and Evaluation Unit). Ha niile na-akuzi na Mahadum Najirja, Nsuka. Ndi okammuta a ka a rioro ka ha lebaa anya n'ajuju a juru, o kwesiri umu akwukwo no n'ogo ise. Imata ma ajuju nnwale nguko e nyere ha o dabara, otu e si juo ajuju na oge e nyere ha o dabara. Ndi oka mmuta lebachara anya hazie nke edoghi ha anya ma kweta na ngwa nchocha dabara. Ngwa nchocha a ka a haziri site na ndumodu ndi okammuta ka o wee kwe umu akwukwo nghota.

Ngwa nchocha NAAOI ka ndi nchocha nyere umu akwukwo di iri abuo no n'ogo ise na 'Community Primary School Aji' di n'okpuru ochichi Igbo-Eze North, Enugu Ezike, ka o wee mata ma o bu ezigbo ngwa nchocha. Nke a bu maka na Igbo-Eze North esoghi n'ebe e ji mee nchocha mana ya na ebe

a ga-eji mee nchọcha nwere myiri. Mgbe ụmụ akwụkwọ zachara ihe dị na ngwa nchọcha, ndị nchọcha NAAQI lelere ndigide site n'iji usoro ntụcha data a kpọrọ Kuder-Richardson (K – R 20). Ihe e nwetara n'adimụmma ngwa NAAQI nchọcha bụ 0.71. O na-egosi na adimụmma ngwa nchọcha bụ ihe a ga-atụkwasi obi n'ime nchọcha a. Maka ichọputa ma NJMUNAQI ma e nwere ntụkwasi obi ndị nchọcha gbasoro usoro ntụcha data a kpọrọ Cronbacks Alpha Coefficient. Ihe e nwetara n'adimụmma ngwa NGMUNAQI nchọcha bụ 0.882. O na-egosi na adimụmma ngwa dabara adaba.

Ndị nchọcha gwakwara ndị isi ụlọakwụkwọ e mere na nchọcha na ha na nchọcha ha agaghị ebute nghasa klaasi. Ndị nchọcha kowara ha mkpa na uru nchọcha bara bụ maka otito nke omumụ agumagu odinaala Igbo n'ụlọakwụkwọ ha. Ndị nkuzi na-akuziri ndị ogo ise bụ ndị nnyemaka ndị nchọcha. A kuziri ndị nnyemaka nchọcha ka ha ga-esi wee mee nchọputa. Ozu nkuzi a ka e mere n'ụlọakwụkwọ a hoputara di ka etu o si dabara ndi nchọcha. Ozu a were mkpuru ubochi anọ, ubochi o bula ka ndi nchọcha weputara izu otu onye nkuzi n'ime ụlọakwụkwọ anọ a hoputara.

Usoro ntụcha data e nwetara na NAAQI na NJMUNAQI na ndipụ n'izugbe bụ ihe e ji nweta ajuju nchọcha, ebe ntụcha mgbanwerita onwe bụ nke e hiwere n'akara ntụ 0.05. Ntụcha mgbanwerita onwe bụ ihe e ji wee nweta umaokwu maka na nka omumụ gosiri uzo ihe ato e bu n'obi. Lund na Lund (2013) kowara na mbunobi a gbadoro ukwu n'ihe ato, nke mbu ndabere mgbamonwe na mgbanwerita onwe, mgbamonwe bụ ihe a ga-eji amata ntụ oge o bula. Ima atụ, mmata ụmụ akwụkwọ nke di n'agbata 0 – 100. Nke abuo: mgbamonwe ndabere bụ ihe ga-adị abuo ma o bụ karịa, ima atụ jenda (nwoke na nwaanyi).

Nchoputa

Ajuju Nchọcha 1: Kedu adimike jenda na mmasi ụmụ akwụkwọ ndi e ji ngwa nkuzi nurulere kuziere agumagu odinaala Igbo?

Tebulu 1: Miin na ndipụ n'izugbe akara mmasi ụmụ akwụkwọ ndi nwoke na ndi nwaanyi n'agumagu odinaala Igbo.

Jenda	Nnwale nganihu			Nnwale nganazu		
	Onuogu	Miin	Ndipu n'izugbe	Miin	Ndipu n'izugbe	Akara uru Miin
Nwoke	118	60.30	17.41	76.23	21.27	15.93
Nwaanyi	102	60.54	18.16	82.75	19.56	22.21

Tebulu 1 na-egosi na ụmụ akwụkwọ ndi nwoke e nyere nnwale nganihu nwetara akara miin mmasi 60.30 na ndipụ n'izugbe 17.4 na nnwale nganazu akara miin mmasi 76.23 na ndipụ n'izugbe 21.27. N'aka nke ozo, ụmụ akwụkwọ ndi nwaanyi nwetara akara miin mmasi 60.54 nnwale nganihu na ndipụ n'izugbe 18.16 na nnwale nganazu akara miin mmasi 82.75 na ndipụ n'izugbe 19.56. Akara uru miin 15.93 bụ nke ndi otu nchoputa ebe 22.21 bụ nke ndi otu ntunyere. Nke a gosiri na ụmụ akwụkwọ ndi nwaanyi nwetakariri akara miin mmasi na nnwale nganazu karia ndi ụmụ akwụkwọ ndi nwoke.

Ho₁: E nweghi ezigbo ndimiche jenda na miin mmasi ụmụ akwụkwọ ndi e ji ngwa nkuzi nurulere kuziere agumagu odinaala Igbo

Tebulu 2: Ntụcha mgbanworita onwe adimike usoro mmasi na jenda ụmụ akwụkwọ n'agumagu odinaala Igbo

Nziputa	Udi III mgbakọ ndina mkpi	Df ogo nwere onwe	Miin Mkpi	Ndina	F	Sig	Myinaba Ndina Mkpi	Eta
Ndezi agba ohu	1544.295 ^a	4	386.074		9.503	.000	.150	
Mgbachi	21977.171	1	21977.171		540.934	.000	.716	
Nnwale nganihu	44.022	1	44.022		1.084	.299	.005	

Ngwakota	1479.497	1	1479.497	36.416	.000	.448
Jenda	.275	1	.275	.007	.935	.000
Ngwakota*	.340	1	.340	.008	.927	.000
Jenda						
Ndejo	8735.064	215	40.628			
Mgbako	748157.000	220				
Ndezi	10279.359	219				
Mgbakota						

a. *R Mgbako ndina mkpi = .150 (Mbughari R ndina mkpi = .134)*

Tebulu 2 gosiri na mgbakota F nke bu 36.416) maka usoro adimike na mmasi umu akwukwo n'agumagu odinaala Igbo, nwere nnodebe akara 0.000. Ebe o bu na akara nnodebe a bu 0.000 pekariri akara ntu 0.05, a nabataghi umaokwu efu. Nke a gosiri na e nwebeghi ezigbo ndimiche na miin mmasi umu akwukwo ndi e ji ngwa nkuzi nurulere kuziere agumagu odinaala Igbo na ndi umu akwukwo ndi e jighi ngwa nkuzi nurulere kuziere agumagu odinaala Igbo. Maka nke a, umu akwukwo ndi nwoke na ndi nwaanyi e ji ngwa nkuzi nurulere kuziere agumagu odinaala Igbo ritara erere karja ndi umu akwukwo ndi nwoke na ndi nwaanyi e jighi ngwa nkuzi nurulere kuziere.

Nkata

Nchoputa nchocha gosiri na tebulu nke mbu na umu akwukwo ndi nwaanyi nwetakariri akara miin mmasi na nwale nganazu karja ndi umu akwukwo ndi nwoke. Nchoputa nchocha gosiri na nke mbu na umu akwukwo ndi nwaanyi nwetakariri akara miin mmasi karja umu akwukwo ndi nwoke na nwale nganazu. Obi (2010) huru jenda di ka otu nwoke na nwaanyi si nwee mmekorita, udi oru di iche iche ha na-aru nke na-egosi ihe ha bu n'obodo. Nke a bu eziokwu n'ihu na ezi mmekorita di n'etiti nwoke na nwaanyi mere na umu akwukwo ndi nwoke na umu akwukwo ndi nwaanyi e ji ngwa nkuzi nurulere kuziere agumagu odinaala Igbo nwere mmasi na nurulere e ji kuziere ha agumagu odinaala Igbo ma metakwa nke oma karja umu akwukwo ndi nwoke na ndi nwaanyi e jighi ngwa nkuzi nurulere kuzie agumagu odinaala Igbo.

Mputara

Site na mkpokoba ihe a choputara na nchocha a, nchoputa na-egosi na umu akwukwo enweghi mmasi n'agumagu odinaala Igbo na-eso n'udiri ngwa nkuzi onye nkuzi ji akuziri umu akwukwo ihe na klaasi. Ya bu na o di mkpa ka ndi nkuzi ghara iji ngwa nkuzi ochie kuzie agumagu odinaala Igbo kama ka ha gbasobe ngwa nkuzi nurulere n'ikuziri umu akwukwo agumagu odinaala Igbo. O buru na ndi nkuzi ka na-agbaso ngwa nkuzi ochie n'ikuzi agumagu odinaala Igbo imara na nsogbu ga-adi n'ebe umu akwukwo no maka na mmasi na-enye aka n'omumu agumagu odinaala Igbo.

Nchoputa a gosiri na ndi nkuzi anaghi eji ezi ngwa nkuzi n'ikuzi agumagu odinaala Igbo. Ndi nkuzi anaghi eji ngwa nkuzi nurulere akuzi maka ezi mmekorita umu akwukwo kama usoro iguputa ihe e dere n'akwukwo. Nke a na-eme ka umu akwukwo ghara inwe mmasi ma o bu meta nke oma n'agumagu odinaala Igbo n'ebe umu akwukwo umu nwoke na umu akwukwo umu nwaanyi no. O buru na e jiri ngwa nkuzi nurulere kuzibere umu akwukwo agumagu odinaala Igbo o ga-eme ka ha nwee mmasi, ezi mmekorita n'etiti umu akwukwo umu nwoke na umu akwukwo umu nwaanyi na mmeta nke oma n'agumagu odinaala Igbo. Ndi nkuzi kwesikwara iziga ogbako mmuta di ka semina, wokshop ma o bu konfrensi ebe a ga-akuziri ha otu e si eji ngwa nkuzi nurulere akuzi ihe omumu nke ga-eme ka umu akwukwo nwee mmasi n'agumagu odinaala Igbo.

Ntunye Aro

Site n'ihe e nwetara na nchocha e mere, ndi nchocha tputara aro ndi a:

1. Ka ndi nkuzi na-eji ngwa nkuzi nurulere na-akuziri umu akwukwo agumagu odinaala Igbo.
2. Ka a na-eziga ndi nkuzi ozuzu mmughari/nzughari ebe a ga-akuziri ha maka iji ngwa nkuzi nurulere a kuzie agumagu odinaala Igbo.

3. Ndị isi ụlọ akwụkwọ, ndị nne na nna kwesiri ibenata isiuru umu akwukwo ha asusu Bekee n'uloakwukwo nakwa n'ulo. Nke a ga-eme ka umuaka mata n'asusu Igbo di mkpa, n'ihia na o nweghi asusu ka ibe ya.
4. Ndị nne na nna kwesiri izutara umuaka ha akwukwo ogugu Igbo na akara ngwa nurulere na-egosi akuko ifo, omenaala Igbo kara nke na-egosi igba egbe ma o bu inu agha.

Edensibia

- Anozie, C.C. (1999). *Lingwistiiki Sayensi Asusu*. Nsukka: Fulladu Publishing.
- Anzaku, D.C. (2011). The Impact of Teaching in National Development. Unpublished Ph.D Thesis, Nnamdi Azikiwe University.
- Arua, I.N. (2003). How Long? A Synthesis of Research on Academic in Igbo Literature. *TESOL Quarterly* 23. <http://www.google.com>. Retrieved 2011, 20 – 3 – 1.
- Chauhan, S.S. (1999). *Advanced Educational Psychology*. New Delhi: Viskas.
- Dike, C.O. (1993). *Igbo Language and Culture*. Ibadan: Oxford University Press.
- Eke, J.G. (2001). *Igbo-English Dictionary*. Enugu: New Generation Books.
- Ezeadichie, A.C. (2001). Oral Tradition and Civic Education in Africa. *International Education Journal*, 5 (3), 410 – 416.
- Franenkel, J.R. & Wallen, N.E. (2003). How to Design and Evaluate Research in Education. Retrieved December 23, 2015 from [www.infibean.com/Books/info/Jack-R-Fraenkel/How to Design and EvaluateResearch in/](http://www.infibean.com/Books/info/Jack-R-Fraenkel/How-to-Design-and-EvaluateResearch-in/)
- Gapal Patit, V. (2010). Importance of Audio-Visual Aids in Teaching Methodology. <http://www.articlebase.com/tutoring-articles/importance-of-visual-in-teaching-methodology-3667855.htm>. Nov. 15, 2010. (Accessed 26 Feb. 2013).
- Greeto, C.C. (2008). *Cognitive Skills in Teaching Literature in School*. Cambridge: University Press.
- Hannan, C. (2002). From Concept to Action. Gender Mainstreaming in Operational Activities. *Journal of Curriculum Organization of Nigeria*, 8(1), 33 – 45.
- Kilosmier, N.O. (2006). *Gender and the Teaching of Nigeria Languages*. Ibadan: Longman.
- Lovel, K. (2004). *Educational Psychology and Children*. London: Hodder & Stoughton Ltd.
- Lund, A. & Lund, M. (2013). ANCOVA in SPSS. *Lund Research Limited*. Retrieved on 6th May 2013 from <http://statistics.baerd.com/SPSS-tutorials/ancova-using-SPSS-statistics.php>.
- Mayer, R.E. (2010). A Split Attention Effect in Multimedia Learning Evidence for Dual Processing System in Working Memory. *Journal of Educational Psychology* 90(2), 312 – 320.
- Mgbodile, T.O. (1999). *Foundamental of Language Education*. Nsukka: Mike Social Press.
- Nnachi, R.O. (2008). Gender Equity in Education. A Challenge to School System in Igbo Speaking States of Nigeria. Paper Presented at the International Conference of the Faculty of Education, Univesity of Nigeria, Nsukka.
- Nwankwo, M.A. (2003). *Audio Visual Materials: Collection of Development Policy*. Rod Library.
- Nwoji, Q.J. (2002). *Production and Utilization of Teaching Materials*. Enugu: Fulladu Publishing.
- Obi, O.P. (2010). Gender Storeoting and Gender Sensitivity: The Need for Curriculum Review. *Journal of Curriculum Organization of Nigeria*, 17(2), 16 – 22.
- Offorma, G.C. (1994). Impact of Teachers' use of Resources on Students' Learning Outcomes in French. *Unpublished Ph.D Thesis, Department of Education, University of Nigeria, Nsukka*.
- Offorma, G.C. (2005). Language and Gender Lead Paper Presented at the Conference Organized by NATECEP in Federal College of Education, Omoku, Rivers State.
- Okeke, A.U. (1995). Strategies for Improving Teaching and Learning of Shorthand in Junior Secondary School. *Unpublished PG Thesis University of Nigeria, Nsukka*.
- Onwuka, U. (2002). *Curriculum Development for Africa*. Onitsha: African FEP. Nigeria.
- Reinhard, B. (1998). *Report Casts doubt on the Value of Single Sex Schools*. Education Week, 17, 22 – 30.

- Samson, M.S. (2004). Motivating Faculty to use Multimedia as a Lecture Tool. *Technological Horizons in Education*, 2 (7) 88 – 90.
- Umo, U.C. (2001). Effect of Games on the Achievement and Interest of Junior Secondary School Students in Igbo Grammar. *Unpublished Ph.D Thesis, Faculty of Education, University of Nigeria, Nsukka.*
- Uzoegwu, P.N. (2010). Blended Learning in the Teaching and Learning of English Language in a Globalize World. *International Journal of Educational Research, University of Nigeria, Nsukka.* 10(1).
- Yule, G. (2014). *The StudyP of Language*. Cambridge: Cambridge University Press.